

به نام خدا

نقش مشارکتهای اجتماعی (گروههای داوطلب و سازمانهای مردم
نهاد) در مراقبت سالمندان

رامین فاتحی

ارشد پرستاری سالمندان

سازمان مردم نهاد

* سازمانهای مردم نهاد به موسساتی اطلاق می شود که با هدف غیرسیاسی و غیر تجاری به دو صورت انتفاعی و عام المنفعه بر اساس اصول و مبانی نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران جهت اهداف و موضوعات متنوع فرهنگی ، اجتماعی، خیریه ای، تخصصی و صنفی تشکیل می شوند.

* سازمان مردم نهاد، در کلی ترین معنایش، به سازمانی اشاره می کند که مستقیماً بخشی از ساختار دولت محسوب نمی شود، اما نقش بسیار مهمی به عنوان واسطه بین فرد فرد مردم و قوای حاکم و حتی خود جامعه ایفا می کند.

سازمان مردم نهاد

* از آنجا که اصطلاح سازمان مردم نهاد بسیار کلی است، بسیاری از این سازمان‌ها ترجیح می‌دهند

از اصطلاح سازمان داوطلبانه خصوصی (PVO) یا سازمان خصوصی (PDO) استفاده کنند.

* گزارش تهیه شده توسط سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۵ در خصوص حکومت جهانی، نشان

می‌داد که در آن زمان قریب به ۲۹۰۰۰ سازمان مردم نهاد بین المللی حدود ۲ میلیون سازمان غیر

دولتی در ایالات متحده امریکا فعالیت می‌کنند که بیشتر آنها در ۳۰ سال گذشته تشکیل شده اند.

روسیه نیز ۴۰۰۰ سازمان مردم نهاد دارد. در هندوستان ۲ میلیون سازمان مردم نهاد وجود دارد.

* در ایران تعداد این سازمان‌ها از ۲۰۰۰ در سال ۱۳۷۶ به حدود ۱۰۲۵۰ در سال ۱۳۸۴ و بیش از

۱۷۰۰۰ در سال ۱۳۹۰ رسیده است.

سازمان مردم نهاد

* ویژگی های سازمان های مردم نهاد

* سازمان یافتگی

* خصوصی بودن (غیردولتی)

* خودگردانی و استقلال

* غیرانتفاعی بودن

* داوطلبانه بودن

* غیرسیاسی بودن

سازمان مردم نهاد

اهمیت و ضرورت تشکیل سازمان های مردم نهاد

انگیزه و هدف اصلی تشکیل سازمانهای مردم نهاد برخاسته از ضرورت های اجتماعی و بسیج نیروهای مردمی و داوطلب در قالب ساختارهای سازمان یافته است که با هدف بهبود وضعیت جامعه و دستیابی به توسعه موزون و پایدار صورت می گیرد. تشکلهای مردمی ضمن دسترسی به احاد مختلف جامعه و جلب اعتماد آنها در جهت بهبود وضعیت و رفع معضلات و کاستیهای جامعه، فرصت بروز و ظهور دیدگاهها، اندیشه ها و سلايق خود را به شکل طبیعی و قانونمند می یابند.

بی تردید حضور پویای سازمانهای مردم نهاد کارآمد و در کنار دولت مشارکت جو می تواند ضمن افزایش چشمگیر ضریب امنیت اجتماعی، نظمی را مستقر کند که همگان در استقرار آن سهیم و مسئولیت پذیر باشند.

سازمان مردم نهاد

* بودجه سازمان‌های مردم نهاد از راه‌های ذیل تامین می‌گردد.

* کمک و هدایای مردمی

* وقف و حبس

* کمک‌های مالی از سازمانه‌ای بین‌المللی (با رعایت مقررات مربوطه)

* وجوه حاصل از فعالیت‌های سازمان و انجام پروژه در چهرچوب اهداف و اساس نامه و آیین نامه سازمان

* حق عضویت در سازمان

* موضوعاتی که در یک موسسه یا بنیاد غیردولتی با توجه به نیاز اعضای خود مشخص و پیگیری می‌شوند شامل موضوعاتی همچون:

* دین، آموزش، بهداشت، محیط زیست، کودکان، زنان، سالمنندان و یا موضوعات تخصصی و علمی

ارتقاء سلامت سالمندان

* همانطور که طول عمر افراد افزایش می یابد، اهمیت رفتارهای ارتقاء دهنده سلامت نیز، با توجه به حفظ کارکرد و استقلال افراد و افزایش کیفیت زندگی آنها، روز به روز بیشتر آشکار می شود. سازمان ملل در سال ۲۰۰۶ تعداد کل سالمندان جهان را ۶۸۷ میلیون و ۹۲۳ هزار نفر برآورد کرد که این تعداد در سال ۲۰۵۰ به رقم يك ميليارد و ۹۶۸ میلیون و ۱۵۳ هزار نفر خواهد رسید. این در حالیست که هم اکنون ۶۰٪ از افراد سالمند در کشورهای در حال توسعه زندگی می کنند. در حال حاضر ۶٪ از جمعیت ایران را افراد سالمند بالای ۶۰ سال تشکیل می دهند که معادل چهار میلیون و ۵۶۲ هزار نفر می باشد. پیش بینی می شود این رقم تا سال ۲۰۵۰ به ۲۶ میلیون و ۳۹۳ هزار نفر، معادل ۲۶٪ کل جمعیت کشور خواهد رسید.

ارتقاء سلامت سالمندان

* در حدود ۶۰٪ از هزینه های مراقبتهای بهداشتی، ۳۵٪ از ترخیصهای بیمارستانی و ۴۷٪ از روزهای بستری در بیمارستانها را سالمندان به خود اختصاص می دهند. با توجه به افزایش سریع تعداد سالمندان، مسأله بهداشت، سلامت و تأمین آسایش و رفاه آنان در جامعه، هر روز ابعاد تازه و گسترده تری پیدا می کند. رفتارهای ارتقاء دهنده سلامت یکی از معیارهای عمده تعیین کننده سلامت می باشد که به عنوان عامل زمینه ای در عدم ابتلا به بسیاری از بیماریها شناخته شده است و ارتقاء سلامت و پیشگیری از بیماریها مستقیماً با این رفتارها در ارتباط می باشند.

ارتقاء سلامت سالمندان

* گذشت عمر را نمی توان متوقف کرد ، ولی می توان با به کارگیری روش های مناسب ، با اختلالات و معلولیت های دوره سالمندی مقابله کرد ، یا آن را به تعویق انداخت . بدین صورت می توان از عمر طولانی همراه با سلامت و رفاه که همواره آرزوی بشر بوده است ، بهره مند شد . ب. ف. اسکینر ، روانشناس معاصر درارتباط با دوران سالخوردگی می گوید : " سالخوردگی تا حدی شبیه سفر به سرزمین دیگر است . اگر پیش از سفر به این سرزمین ، خود را آماده کرده باشید ، در آنجا به شما بیشتر خوش می گذرد . " دوره سالمندی تنها به معنای از کارافتادگی و از دست دادن توانمندی نیست .

ارتقاء سلامت سالمندان

* این دوره ، ویژگی های بالقوه ای دارد که می تواند به شکل سالمندی سالم و فعال جلوه گر شود . در این صورت ، دوره سالمندی برای خانواده و جامعه سودمند است . شاید در بعضی جوامع ، سالمندان را افرادی ناتوان یا حتی سر بار بدانند ، در صورتی که دوره سالمندی دوره خردمندی و با تجربه‌گی و دوره انتقال تجارب زندگی به دیگران است . اما برای رسیدن به سالمندی فعال و سالم باید به بهداشت جسمی و روحی ، مسائل اجتماعی ، اقتصادی ، فرهنگی و معنوی زندگی ، توجه داشت . از آنجا که بسیاری از بیماریها و مشکلات دوران سالمندی ، ناشی از شیوه زندگی ناسالم است ، باید پایه و اساس سلامت سالمندان را با به کارگیری روش های صحیح و ارتقای کیفیت زندگی پی ریزی کرد . درعین حال با ایجاد شرایط مناسب ، می توان زمینه مشارکت سالمندان را در خانواده و جامعه فراهم ساخت .

ارتقاء سلامت سالمندان

* در کشورهای توسعه یافته جمعیت سالمند بزرگترین بخش جمعیتی را به خود اختصاص می‌دهد، لذا این کشورها برنامه ریزیها خود را در جهت مسائل سالمندان در خصوص اسکان و سلامت سرویس‌های اجتماعی و حمل و نقل سالمندان را با دوانگرش تامین می‌نمایند:

* درگیری مستقیم سالمندان در اجتماعشان منجر به احساس رضایت از زندگیشان شده است. از طرفی در مناطقی خاص با توسعه مراقبتهای community-base و سیستمهای حمل و نقل که به خوبی در دسترس سالمندان با هر درجه از ناتوانی وضع گردیده است.

ارتقاء سلامت سالمندان

* گروه دیگر عقیده دارند سالمند نیاز به ساخت محیطی هستند که بسته به نیازهایشان ساخته شده باشد. بر اساس نظریه senior only communities با سرویس های اجتماعی و سلامتی و حمل و نقل خاص ساخته شد.

* در همین حین موسسات آموزشی فامیلی و قانونی و سیاسی و اکونومیک به آرامی تغییراتی در جهت نیاز سالمندان انجام داده اند. کلیه سرویس ها تمهیداتی را بر اساس وضعیت سالمندان اتخاذ نموده اند از جمله مراقبت بهداشتی و سرویس های مراقبت در طول روز و تهیه غذا و کمک در کارهای روزانه مانند نظافت منزل و مراقبتهای فردی.

ارتقاء سلامت سالمندان

- * در حال حاضر کلیه موسسات لازم است خدمات خود را با نظرات سالمندان به عنوان بخش بزرگی از جامعه به عنوان مصرف کننده و رای دهنده تطبیق دهند.
- * در ایران سیاست های نگهداری سالمند بر پایه نگهداری در خانواده بوده و بر این مساله تاکید می نماید. شرط سپردن سالمند به خانه سالمندان معلولیت می باشد که در قانون تاسیس مراکز سالمندی ذکر شده است. با توجه به بدتر شدن وضعیت اقتصادی خانوارها لذا نیازهای سالمندان در خانوارها اولویت نداشته و وضعیت سالمندان در خانوارها رفته رفته بدتر می شود.

ارتقاء سلامت سالمندان

از طرفی قوانین و محدودیت های دست و پا گیر در تاسیس چنین مراکزی به همراه وضعیت معیشتی پایین سالمندان و نبود کمک های دولتی و اینکه اغلب سالمندان تحت پوشش بیمه نبوده و اگر بیمه هم باشند چنین خدماتی تحت پوشش بیمه ها قرار نمیگیرد.

در مطالعاتی که در کاندا و امریکا صورت گرفته است نشان می دهد با وجودی که شرکت در برنامه های روزانه باعث افزایش مشارکت و وضعین فونکسیونل سالمند نشده است ولی ۶۶% موارد اظهار نموده اند که احساس تنهایی و ۵۰% موارد احساس اضطراب و افسردگی شان کاهش یافته است و از طرفی افراد خانواده که درگیر مراقبت از این افراد می باشند نیز از فرصتی که بدست می آورند خشنود بودند.

ارتقاء سلامت سالمندان

ویژگی دوران سالمندی

- * کاهش نسبی قوای جسمی
- * بازنشستگی دور شدن از موقعیت شغلی گذشته که کاهش مسولیت مرتبط با شغل و در نتیجه کاهش ارتباطات اجتماعی فرد را به همراه دارد
- * تنهایی یا احساس تنهایی

ارتقاء سلامت سالمندان

* پذیرش شرایط دوران سالمندی در بین افراد مختلف و با فرهنگ های گوناگون متفاوت است، در برخی به مرور از مشارکت در زندگی اجتماعی کناره می گیرند که در مقابل، جامعه نیز آنها را کنار میزند به طوری که ممکن است دچار نوعی احساس بیهودگی و افسردگی شوند. برخی با نقش های جدیدی که مطابق با وضعیت آنهاست این دوره را به دوره ای نسبتاً فعال و رضایت بخش بدل میسازند.

ارتقاء سلامت سالمندان

* با توجه به پیر شدن جمعیت ضرورت دارد که سبک زندگی سالمندی تعریف شود. که البته شاخص

هایی دارد که توسط مجامع جهانی تعریف شده که می توان آنها را بومی کرد.

* برخی از این شاخص ها مرتبط یا رفاه سالمندان است یعنی سبک زندگی سالم به گونه ای که

مسائل رفاهی و آرامش فرد سالمند در آن دیده شود همانند اینکه افراد مستمری داشته باشند که

نگرانی مالی نداشته باشند.

* شاخص دیگر رضایت از زندگی و توجه به مسائل معنوی است.

ارتقاء سلامت سالمندان

شاخص دیگر با توجه به سخنان رئیس شورای ملی سالمندی مشارکت اجتماعی و ایفای نقش توسط سالمندان است مانند نقش انتقال تجربیات و مشارکت در سازندگی و توسعه جامعه و یا مشارکت اقتصادی و داشتن یک شغل مناسب با توانایی آنها .

شاخص دیگر مربوط به مسائل محیطی است، شاخص های دیگر مربوط به شرایط زندگی و مسکن که اگر تمامی این شرایط فراهم شود سالمندی فعال محقق خواهد

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* نقش اجتماعی پدیده‌هایی جمعی هستند در هر جامعه و هر زمان گروه‌های اجتماعی نقش ویژه‌ای برعهده دارند انسجام درونی و انعطاف پذیری و پویایی هر جامعه را می‌توان از طریق دگرگونی نقش‌های آنان سنجید. هر نقش با انتظار خاص از جانب دیگران همراه است و عدم یفای نقش‌های انسان موجبات تعجب دیگران را فراهم می‌کند.

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* یکی از مهم ترین عواملی که به تداوم حیات بشر کمک کرده ، همکاری و مشارکت میان انسان هاست. از منظر جامعه شناسی ، مشارکت به عنوان فرآیند تعاملی چند سویه مطرح می شود، که مداخله و نظارت مردم و قابلیت سیاسی - اجتماعی نظام را در دستیابی به توسعه ، همراه با عدالت اجتماعی در پی خواهد داشت . بنیادی ترین اندیشه زیرساز مشارکت ، پذیرش اصل برابری مردم است و هدف از آن هم فکری، همکاری و تشریک مساعی افراد در جهت بهبود کمیت و کیفیت زندگی در تمامی زمینه های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است .

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* مشارکت در فراگرد توانمندسازی افراد جامعه ، بر سه ارزش بنیادی سهیم کردن مردم در قدرت ، راه دادن مردم به نظارت بر سرنوشت خویش ، و بازگشودن فرصت های پیشرفت به روی مردم تأکید دارد .مشارکت اجتماعی از دویست سال پیش در نظام های سیاسی و اجتماعی جوامع غرب راه یافت ، اما توجه به این پدیده و تأکید بر نقش آن ، به عنوان یکی از عوامل اصلی توسعه در جوامع در حال گذار ، تا حد بسیار زیادی پس از شکست راهکارها و برنامه های توسعه در دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ که از غرب وارد این کشورها شده بود ، متجلی گردید .

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* مشارکت در فراگرد توانمندسازی افراد جامعه ، بر سه ارزش بنیادی سهیم کردن مردم در قدرت ، راه دادن مردم به نظارت بر سرنوشت خویش ، و بازگشودن فرصت های پیشرفت به روی (مردم تأکید دارد .مشارکت اجتماعی از دویست سال پیش درنظام های سیاسی و اجتماعی جوامع غرب راه یافت، اما توجه به این پدیده و تأکید بر نقش آن، به عنوان یکی از عوامل اصلی توسعه در جوامع در حال گذار ، تا حد بسیار زیادی پس از شکست راهکارها و برنامه های توسعه در دهه های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ که از غرب وارد این کشورها شده بود ، متجلی گردید .

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* در بررسی و ارزیابی این برنامه ها عدم بهره گیری از مشارکت مردمی، به عنوان عامل اصلی شکست برنامه های توسعه ارزیابی شده است. لذا از آن پس در استراتژی های توسعه بر رویکرد مشارکت مردمی به عنوان یکی از نیازهای اصلی بشر تاکید شده است. مشارکت های غیررسمی با سابقه ای دیرینه و با وجود تحولات و دگرگونی های که طی صد سال اخیر پدید آمده، هنوز هم در جامعه ایران مشهود می باشد و همواره در طول تاریخ بر مشارکت های رسمی و نهادمند در این سرزمین برتری داشته است. برگزاری مراسم مذهبی در ماه ها و ایام خاص، ساختن مساجد و حسینیه ها، کمک های متقابل در عروسی ها، جشن ها و سوگ ها و مشارکت های مردمی در قالب بنه و واره را می توان به عنوان مصداق هایی از مشارکت غیررسمی در جامعه ایران برشمرد. نگاهی به تجربه های مشارکتی در میان عشایر و روستاییان و حتی شهرهای ایران در گذشته، نشان می دهد که مشارکت افراد بیشتر در امور اقتصادی و به دلایلی چون وضعیت جغرافیایی و شرایط زندگی بوده است.

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* سازمان بهداشت جهانی عمر طولانی را همانند سلامت، مسکن، رفاه

اجتماعی، درآمد، آموزش، ایاب و ذهاب، تفریح، سرگرمی و اشتغال به عنوان یکی از

شاخص های توسعه اجتماعی به حساب می آورد. از طرفی توجه به تمام ابعاد وجودی

انسان، به ویژه سالمندان به عنوان یک قشر آسیب پذیر به منظور بهبود و ارتقاء کیفیت

زندگی آنان مهم و ضروری است و به نظر می رسد یکی از عوامل تاثیرگذار بر بعد اجتماعی

کیفیت زندگی سالمندان مقوله حمایت اجتماعی باشد. چنانچه سال های اخیر حمایت

اجتماعی به عنوان مقوله ای که به اهمیت بعد اجتماعی انسان اشاره دارد، توجه فزاینده ای

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* براساس مطالعات زمینه ظهور مفهوم حمایت و مشارکت اجتماعی و مطرح شدن آن به عنوان متغیر اصلی در تحقیقات گوناگون مرتبط با سلامت، نشان دهنده برداشتن گامی جدی در بررسی نقش عوامل اجتماعی بر سلامت می باشد. حمایت اجتماعی مفهومی با گستره ای بسیار وسیع بوده که می تواند کاربردهای زیادی در ابعاد مختلف جسمی، روانی و اجتماعی انسان داشته و باعث افزایش رفاه جسمی، روانی و اجتماعی او شود. حمایت اجتماعی به چند دلیل دارای اهمیت ویژه است؛ اول اینکه انسان موجودی اجتماعی است و ارتباط اجتماعی به عنوان یکی از عوامل اصلی در کیفیت زندگی اشخاص مطرح می باشد. همچنین اثرات نامطلوب انزوای اجتماعی و یا از دست دادن پیوند های اجتماعی در زندگی افراد شواهد محکمی برای تأیید این قضیه می باشند. علاوه بر این، حمایت اجتماعی به عنوان یک ابزار مناسب و تقریباً در دسترس می تواند در برنامه های مداخله ای که برای افزایش سطح رفاه بخصوص رفاه روانی طراحی می شوند، کاربردهای زیادی داشته باشد. علاوه بر این مطالعات نشان داده اند که توجه به تعیین کننده های اجتماعی سلامت همچون سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی نیز نقش قابل توجهی در ارتقای سلامت روان سالمندان دارد.

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* با افزایش تعداد سالمندان توجه به موضوعات جدید در رابطه با آنان بیشتر شده است که از جمله این موضوعات، توجه به بهداشت روان آنان می باشد. مطالعات نشان می دهند که شیوع مشکلات و اختلالات روانی در افراد سالمند در ایران بیش از ۳۰٪ می باشد.

* علی رغم اینکه سالمندان بیشترین مصرف کننده خدمات سلامت هستند و از سویی یکی از آسیب پذیرترین گروه ها از نظر سلامتی به شمار می آیند، به دلیل مشکلات کار با سالمندان، پژوهش های بسیار کمی از جمله پژوهش در زمینه موضوع این تحقیق، گروه سالمندان را مورد توجه و مطالعه قرار داده اند. این در حالی است که سالمندان می توانند به شیوه ای زندگی کنند که منجر به افزایش حمایت و بهبود وضعیت بهداشت روانی آنان شود

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* به عبارت دیگر سلامت مردم با ویژگی های جامعه و ساختار اجتماعی و اقتصادی آنان ارتباط تنگاتنگی دارد. لذا ارزش اصلی ارتقاء دانش و شناخت در زمینه تعیین کننده ها یا مؤلفه های اجتماعی سلامت به این واقعیت بر می گردد که عوامل اجتماعی خطرزا قابل شناخت، پیشگیری و کنترل هستند و از این طریق می توان با انجام مداخلات اجتماعی از بسیاری از بیماری ها و مرگ و میر گروه های پر خطر جامعه کاست و باعث ارتقاء کمی و کیفی طول عمر آنان و در نهایت کاهش نابرابری های سلامت شد

* مطالعات نشان داده اند که توجه به تعیین کننده های اجتماعی سلامت هم چون سرمایه اجتماعی و مشارکت اجتماعی نقش قابل توجهی در ارتقای سلامت روان سالمندان دارند.

مشارکتهای اجتماعی و سلامت سالمندان

* داشتن تحصیلات و سابقه مشارکت های اجتماعی می تواند تاثیرات مثبتی روی افزایش توانمندی، سلامت جسم و روان سالمند دارد.

* به همان اندازه که جمعیت سالمندان رشد می نماید و امید به زندگی افزایش می یابد، بایستی سیاستهای پیشگیرانه و درمانی به سوي حفظ و ارتقای سطح سلامت جمعیت سالمندان معطوف گردد و فاکتورهای تهدید کننده و محافظت کننده سلامت درزندگی آنان تشخیص داده شود.

نتیجه گیری

سازمانهای مردم نهاد و گروه های داوطلب با هر وضعیت و هدفی شکل میگیرند هدفشان ارتقای سلامت سالمندان میباشد بعنوان مثال موسسات خیریه که به سالمندان بی بضاعت کمک مالی میکنند، گروه های داوطلب ترک اعتیاد و...

مراکز درمانی روزانه که میتوانند برنامه های تفریحی برای سالمندان ایجاد نمایند
سیاست دولت : همانند تبلیغات در تلویزیون جهت پذیرش سالمندان در اجتماع، بکارگیری سالمندان در مشاغلی که توانایی انجام را داشته باشند و در نهایت تلاش در جهت حفظ جایگاه و منزلت سالمندان.

با تشکر

